

سۆرانی و کورمانجی، یان کوردی؟

سیروان کاروانی

"مهترسی گهوره له وه دایه، که زاراوهکان جیگای زمان بگرهوه، چونکه ئیمه زمانی کوردیمان ههیه و زاراوهی سۆرانی و کورمانجی و زۆری تریشمان ههیه. هیچ نهتهوهیهکی ئهم جیهانه له دهرهوهی قهوارهکهی خۆیدا له ریگای زاراوهوه نه ناسراوه به لکو له ریگای زمانهکهیهوه ناسراوه، چونکه زمان پاشگری راستهوخوی ناوی نهتهوهکهیه: (کورد=کوردی)"

"زمان"، هویهکه، هه موو نهتهوهیهک له م که ونه دا، به ولات یان بیولات خۆیانی پی ده ناسینن. له وهتای دروست بوونی کومه له سه ره تاییه کانی مرو قایه تییه وه، زمان هه ر یه کیک بووه له هویه کانی ناساندن و تا ئیستاش هه ر به و شیوه یه باوه، ته نانه ت له زمانی ئیشاره ت (Teckenspråk) یشدا، هه ر لیتیکه یشتنی خوی هه بووه و هه یه. له ناو زۆربه ی نه ته وه کاند، ناوی زمانه که هه ر پاشگری ناوی خودی نه ته وه که بووه، بۆ نمونه: (ولاتی = سوید، زمانی = سویدی، نه ته وه ی = سویدی)؛ (ئینگلستان = ئینگلیز = ئینگلیزی). هه ر به و شیوه یه ش له کوردستان: (ولاتی = کوردستان، زمانی = کوردی، نه ته وه ی = کورد) بووه و له کاتی ئیستاشدا به شیوه یه کی گشتی، هه ر ده بی به و شیوه یه پیناسه بکریت، واته زمانی کوردی و پاشان زاراوه کانی.

زمان و زاراوه وهک دار و لقه دارن. داریک ده یان لقو پۆ و به دوای ئه وه شدا چله پۆ په ی لی ده که ویته وه و، زمانیکیش ده کری ده یان زاراوه ی ناوچه یی لی بکه ویته وه، به لام زمانه که هه ر شازمانه و هه رگیز نابیت به زاراوه و، هه ر به و شیوه یه ش دار هه ر شاداره و هه رگیز نابیته وه به لق/چلیک. له هه یچ وهختیکدا، لق به ناوی داریک نازهد ناکری به لکو ده بی داره که ی پیوه بلکینری واته: لقه دار/لقی دار و، به هه مان شیوه ش زاراوه به ته نها جیگای زمان ناگریته وه به لکو ده بی زمانه ره سه نه که ی هه میشه له گه لدا بیت وه کوو: زاراوه ی سۆرانیی زمانی کوردی.

ئه گه ر له بری ناوه ینان و ناساندنی وشه ی "زمانی کوردی"، (سۆرانی) یان (کورمانجی) به کاربه یئیری، بی هه یچ دوودلی و نکولییهک نهک هه ر ده چیته خانه ی هه له وه، به لکو ده چیته خانه ی خزمه ت به نه یارانی زمان و کولتووری ته واوی کوردی و یه کیکه له هه ولی وه دیه یانی ئامانجه به خه وشه کانی نه یارانی زمانی کوردی.

سه رگرتنی هه ولیکی له وه شیوه یه، هه روهک دابه شکردنی خاکی له میژینه ی کوردستان به سه ر چه ند پارچه یه کدا و دابرا نی له دلی دایکی گه روه ی نیشتمان، ئه ویش ده بیته هوی مه ترسی گه روه و پیشهاتی گه لیک خراپ له ئاینده ی زمانه کوردیه که دا، دووریش نییه زیانه که ی چه ندین بار گه وره تر و ترسناکتریش بیت، چونکه دابه ش بوونی زمان به واتای دابه ش بوونی نه ته وه یه و ئه گه ر بۆ داهاتوویه کی دوور بروانری، ئه وا تا دی مه ترسیدارتر ده بیت. "مهترسی گه روه له وه دایه، که زاراوهکان جیگای زمان بگرهوه، چونکه ئیمه زمانی کوردیمان هه یه و زاراوه ی سۆرانی و کورمانجی و زۆری تریشمان هه یه. هیچ نه ته وه یه کی ئهم جیهانه له دهره وه ی

قهوارهکهی خۆیدا له ڕیگای زاراوهوه نه ناسراوه، به لکو له ڕیگای زمانه که یه وه ناسراوه، چونکه زمان پاشگری راسته وخۆی ناوی نه ته وه که یه: (کورد = کوردی) "

به هۆی دابهش کردنی خاکی به رینی کوردستانه وه له سالی 1514دا و به شیوه یه که نادیار بهر له و میژووهش، جیگای داخه که ئیستا پاش سه دان سال زۆر له کوردان هه ن، که م و زۆر بیر له ڕزگار کردنی پارچه کانی کوردستان له چوارچۆیهی ئه و ولاتانه دا ده که نه وه که داگیریان کردوون، ئه مه لیکدابرانی ته وای پارچه کانه له یه کتری و هینانه دیی و یاخود قبوول کردنی ڕیکه و تننامه ی سه فه وی و عوسمانیه کانی سه دان سال له مه و پیشه .

چهند سالی که له مه و پیشه و له ده ره وه ی کوردستاندا، به هۆی ده ست تیوه ردانی دوژمنانی گه لی کورد له سه ره وه ریه نه ته وایه تیه کان، هه ندیک بۆچوونی نادرۆست و شیواو و ده سترکد سه بارت به کوتانه وه ی زیاتری کیشه نه ته وایه تیه کان له ملاولا سه ریان هه لدا. یه کیک له وانه، دابهش کردنی زمانی کوردی بوو له سه ره دوو زمان (سۆرانی و کورمانجی)، ئه مه وه که ئه وه ی دوو زمان بن نه که دوو زاراوه و هه ر یه که سه ره به نه ته وه یه که بن و په یوه ندیه کی ئه و توپان به یه که وه نه بیته. بۆ ئه م مه به سه شهش، سوودیان له کیشه ناوخۆیه کانی کورد به جۆریک وه رده گرت و به نمونه یان ده هینانه وه .

به داخه وه له کاتی ئیستادا، ئه و بۆچوونه نادرۆسته زه قتر وه ده ره ده که وی و وای لیه اتووه له هه ندیک ولاتاندا بهر له وه ی پرسیاری ره گه ز و ولات و زمان بکریت، پرسیاریک پوو به پرووی کورده کان ده بیته وه ئه ویش: زمانی سۆرانی یان کورمانجی ده په یقی؟ واته سۆرانی و کورمانجی وه کوو دوو زمان له لیستی داموده زگا کانی ئه واندا تۆمار کراوه .

ئه مهش وای کردووه بۆ نمونه لای به شیکی دام و ده زگا سویدییه کان، ده بینری که سۆرانی و کورمانجی وه کوو دوو زمانی لیک جیاواز بنووسرین و به بی ئه وه ی وشه ی کوردییان له پالدا بیته .

ئه گه ر سه رنجیک له به رنامه ی یه کیک له وه ده زگایانه وه کوو ده زگای ناوه ندی وه رگیرانی سوید ده یین، ئه وا له به شی وه رگیراندا که زۆر به ی زمانه کانی دنیا له لیسته که یدان، ناوی زمانی کوردی به هیه شیوه یه که نابینری به لکو له جیی ئه وه نو سراوه: سویدی بۆ کورمانجه و سویدی بۆ سۆرانی و، سه بارت به زمانه کانی تریش ئه وا سویدی بۆ هه ر یه کی له و زمانانه نو سراوه .

ئه گه ر کورد کوردستانه ی به پارچه پارچه کراوی قبوول بیته، زمانی کوردیشی بۆ دوو پارچه ی سۆرانی و کورمانجی قبوول ده بیته. به لام گورزی پارچه بوونی زمانه که کوشنده تر ده بیته، چونکه سه رگرتهی دزه یه کی له و شیوه یه، دابهش بوونی نه ته وه ی به دواوه ده بیته و، ئه مهش نیازی داگیرکه رانه له ژیر رووخساریکی تر دا. کارکردن بۆ نیازیکی له و جۆره جگه له نه زانی و دواکه و تووی و درهنگ تیگه یشتن هیهی تری تیدا نییه و مایه ی مالویرانییه .

به داخه وه ئیمه ی کورد چۆن وه کوو نیشتمان پارچه پارچه بووین، به دوایشدا کولتور و ته نانه ت که له پورانیسمان په رش و بلاو بوون و چه ندین کاره ساتی تری له و شیوه یه ش په یدا

بوون و جیگای سهرنجه که به ئاسانی زال بوونه و ئاوتی تیکدهرانیش وهک ههمیشه هاتوته دی.

له سویددا، که ولاتیکه دانیشتوانه کهی به ههموو پهنا به رانییه وه، خهریکه خوئی له ۹ میلیون کهس دهدات و خاکیکی دورودریژی ههیه، چهن دین زاراوهی ناوچهییی تیدایه. ئه م زاراوانه، ئه گهر له ولاته باکوورییه کانی دراوسیی بترازی، که ئاشناییان به هیندیک له زاراوهکان ههیه، بو نمونه زاراوهی ناوچهی (Skåne) ی که زور دیاره، ئیتر هیچ لایهکی تر به هیچ کام لهو زاراوانه ئاشنا نین.

کارل - گوستاف رینمارکیتر، ماموستای وانهی سویدی، دهلی: (له سویددا، مروف دوتوانی وا دابنی، که له سالی ۱۵۶۱ هوه، گه شه کردنی زمانی سویدی پیی ناوته قوناغیکی یهک شیوهییه وه).

سه بارهت بهو بوچونانهی که دهلین سوورانی و کورمانجی له ناو زمانی کوردیدا جیاوازییان زوره و له بهر ئه وه شه ئه وه دهنگه یان له دهره وه پهیدا کردوه، بی شک ههر ناچیتته قالبی سه لماندنه وه. ئه م شیوه جیاوازییه گهره یه ههر له زمانی کوردیدا نییه، به لکو له زور زمانی تردا پتر گهره تره. کارل - گوستاف رینمارکیتر دهلی: (له زمانی سویدیدا، زاراوهی وای تیدایه، که لیتیگه یشتنی زور سه ختره وهک بو نمونه له زمانی نه رویجی که زمانیکی تره)، واته بو سویدییهکان ئاسانتره له زمانی نه رویجی تیگهن تا به هیندیک له زاراوهکانی خویمان دهگات. ئه مه له کاتیکدایه که هیچ زمانیکی دراوسیی یا خود خزمی زمانی کوردی له زاراوه کوردییهکان بو ئیمه ئاسانتر نین.

ئه مانه سه ره پای ئه وهش که زمانی کوردی پهرش و بلاوه و فرههنگیکی یه کگرتووی کوردی بوونی نییه و کاریش بو هینانه دی ئامانجیکی ئه وها، له کاتی ئیستادا، زور کزه و ئه مانه ی خواره وهش هه ژاریی فرههنگ یا خود وهکوو پیویست گه شه نه کردنی زمانی کوردی دهردهخن:

سویدییهکان بو شازادهی کور (Prins-en-ar) به کار دهینن و، بو شازادهی کچ (Prinsess-a-n-or) به کار دهینن، که چی له کوردیدا، ههر دووک ههر شازادهن. سویدییهکان (Farfar) بو باوکی باوک به کار دهینن و، (Farmor) بو دایکی باوک به کار دهینن، ههر بهو شیوهیهش بو باوکی دایک (Morfar) و دایکی دایک (Mormor) به کار دهینن، که چی له کوردیدا، ته نها باپیره و داپیره ن.

له زور بهی زمانهکانی تردا، به وشه ی تاییهت، نیرینه و مینینه لیک جودا کرانه ته وه. ئه مه کاری نووسین له ههموو بوارهکاندا سانتر دهکات و خوینه رانییش بی دووباره و چه ندباره بوونه وهی وشه/ ناو-یک له زور بهی رستهکاندا، ئاشنا دهبن و گومانیشی تیدا نییه، که له هیندیک نووسراوهی وهکوو دهقی چیرۆک و ئه فسانهکاندا، سه رنجراکیش و بزوینه رتر دهبن. دیاره دووباره کردنه وهی وشه له ههمان رسته دا زور جارن هویه کهی هه ژاریی فرههنگی خودی نووسره که یه و، به لام هیندیک جاریش خو سه پاندنی چه ند مانا/هاومانایی وشه که یه له ههمان

رسته دا، بۆیه ده بی وهک خۆیان بنووسرین و بخویندرینه وه. ئەوهی لێره دا جیی مه به ست بوو، دووباره بوونه وهی وشه یه، هه ر به و شیوه یه ش دووباره بوونه وهی ناو له هه مان رسته دا، هه مان ئالۆزی ده گه یه نیت.

ده رباره ی دووباره بوونه وهی ناو و هه ندیک وشه، له زمانی نووسینی کوردیدا به هه موو زاراوه کانییه وه، ده چنه قالبی ناچاریه وه، بۆ نمونه: له زۆر زمانی نووسین و ده ربرینی تر دا، بۆ (ئه و / مینییه) وشه ی تایبه تیان هه یه، وه کوو له سویدیدا (hon) و له ئینگلیزیدا (she) یان هه یه و، بۆ (ئه و / نیرینه) له سویدیدا (han) و له ئینگلیزیدا (he) یان هه یه، که چی له زمانی نووسینی کوردیدا، ته نها وشه ی (ئه و) مان هه یه بۆ هه ردوکیان واته نیرینه و مینییه. لێره شدا و له زۆر شویندا، به کارهێنای ته نها وشه ی (ئه و) بۆ نیرینه و مینییه، ده چیته خانه ی تیگه یشتنی جوړاوجۆری هه له وه لای خوینهران، چونکه نازانری مه به ست له (ئه و) کامیانه. له و بارانه دا و به تایبه تی له کاتی وه رگی پانی ده ق له زمانیکی ده وله مهن دی بیانیه وه بۆ سه ر زمانی کوردی، ده بی له جیاتی (ئه و) تایبه ت بۆ ناوی مرۆف، هه ر خودی ناوه که بنووسریت ئەگه ر چه ند باره ش ببیته وه و ده قه وه رگی پراوه که ش به به راورد له گه ل ده قه ر سه نه که دا، قه به تر و چرتر بیت. ئەمه ش هه ندیک جار بیری خوینهره که ماندوو ده کات، چونکه ئەو ناوه نیرینه و مینیانه ی هه ر وهک خۆیان له کوردیدا ده نووسرینه وه، ئەمیش بۆ خۆی کیشه یه که، چونکه هه ندیک جار نازانری که ناوه که کور ه یان که، ده یاره ئەمه بۆ ئەو خوینهرانه ی که شاره زاییه کی ئەوتویان له ناوی بیانی نییه.

تییینی: ئەوهی زیاتر بۆ نووسینی ئەم وتاره سه رنجی راکیشام: له هه ندیک له ده زگاکانی سویددا، بۆ نمونه "ناوه ندی وه رگی پان"، له زۆربه ی زمانه بیانییه کانه وه بۆ سویدی و به پیچه وانه وه ش، وه کوو: "ئینگلیزی - سویدی، سویدی - ئینگلیزی" نووسراون، که چی له جیی کوردیه که نووسراوه: "سویدی - کورمانجی و، سویدی - سوورانی" و هه ر به و شیوه یه ش ده ناسری.

تییینی کوردستان نیت:

ئهم نووسینه بیر و بۆ چونی خاوه نه که به تی، کوردستان نیت له ناوه رۆ که ه ی به رپر سیار نییه.